

Investigating the level of advanced information literacy for students of Arabic language and literature at Payam Noor

University

Heydar Mokhtri¹, Bahram Dehghan², Esmail Teymouri³, Mohammadmahdi Roushan*⁴

¹ Associate Professor, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

² Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Islamic Azad University, Kahnooj, Iran.

³ Master's degree, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

⁴ Assistant Professor, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Received:
17/05/2024
Accepted:
24/07/2024

The purpose of this research is to investigate the level of advanced information literacy in Arabic language and literature students of Payam Noor University. The type of research is applied in terms of purpose and descriptive survey based on the method. The statistical population of this research is all Arabic language and literature students of Payam Noor University. Based on the table of Karjesi and Morgan, 124 people were selected as the sample size out of 190 people in the statistical population. Data collection was done using a questionnaire titled "Measuring the level of advanced information literacy of Arabic language and literature students". The results of this research showed that the level of advanced information literacy of these students is low and below average. There is a significant relationship between only three of the seven research hypotheses, that is, between language skills in Arabic, scientific productions, and the amount of Internet use with the level of advanced information literacy of students. Keywords: advanced information literacy, Arabic language and literature, students, Payam Noor University.

Keywords: *Advanced information literacy, Arabic language and literature, students, Payam Noor University.*

Cite this article: Mokhtri, H. & Teymouri, E. & Roushan, M. (2024) *Investigating the level of advanced information literacy for students of Arabic language and literature at Payam Noor University*, year1, issue 1, Pp 73-98. Doi: 10.22034/JISALL.2024.202884

© The Author(s).

Publisher: University of Zabol

***Corresponding Author:** Mohammadmahdi Roushan

Address: Assistant Professor, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

E-mail: Mmroshan1064@gmail.com

بررسی میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ویژه دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام‌نور

حیدر مختاری^۱، بهرام دهقان^۲، اسماعیل تیموری^۳، محمد مهدی روشن^{۴*}

^۱ دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

^۲ استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کهنوج، کهنوج، ایران.

^۳ کارشناسی ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

^۴ استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:	مقاله پژوهشی
دریافت:	۱۴۰۳/۰۲/۲۸
پذیرش:	۱۴۰۳/۰۵/۰۳
هدف این تحقیق بررسی میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته در دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام‌نور کشور می‌باشد. نوع تحقیق از نظر هدف، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق کلیه دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام‌نور می‌باشند. از تعداد ۱۹۰ نفر جامعه‌ی آماری بر اساس جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۱۲۴ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. گردآوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه‌ای با عنوان «سنجش میزان و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی» انجام شد. نتایج این تحقیق نشان داد سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته‌ی این دانشجویان پایین و کمتر از حد متوسط است. تنها بین سه فرضیه از هفت فرضیه تحقیق یعنی بین مهارت زبانی در زبان عربی، تولیدات علمی، و میزان استفاده از اینترنت با سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.	
کلمات کلیدی:	سواد اطلاعاتی پیشرفته، زبان و ادبیات عربی، دانشجویان، دانشگاه پیام‌نور.

استناد: مختاری، ح. تیموری، ا. روشن، م.م. (۱۴۰۲). بررسی میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ویژه دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام‌نور، دوره ۱، شماره ۱، صص ۷۳-۹۸.

Doi: 10.22034/JISALL.2024.202884

حق مؤلف © نویسندگان.

ناشر: دانشگاه زابل

۱. مقدمه

گسترش روزافزون علم و دانش، انسان را با فضایی روبرو کرده است که حجم زیادی از اطلاعات را در اختیار او قرار می‌دهد. انسان امروزی برای این که بتواند همگام با گسترش این اطلاعات زندگی کند، احتیاج به توانایی‌هایی دارد که فراتر از ابزارهایی مانند خواندن و نوشتن و حساب کردن هستند. این توانایی و قابلیت‌ها به او این امکان را می‌دهد که این اطلاعات گسترده را طبقه بندی و ارزیابی کند و آنچه را که مورد نیاز اوست، هدفمندانه انتخاب نماید. این مهارت‌ها اصطلاحاً «سواد اطلاعاتی» نامیده می‌شود. انجمن کتابداران آمریکا سواد اطلاعاتی را این‌گونه تعریف کرده است: مجموعه‌ای از توانایی‌ها و قابلیت‌هایی که مستلزم آن است که افراد دریابند چه موقع به اطلاعات نیاز دارند و توانایی مکان‌یابی و به‌کارگیری مؤثر اطلاعات مورد نیاز را داشته باشند (انجمن کتابداران آمریکا، ۲۰۰۰).

با توجه به اینکه مفهوم فناوری اطلاعات و ارتباطات مولود جامعه غربی است، اولین بار هم اندیشمندان غربی به بررسی این موضوع پرداختند. در جامعه امروز ما اطلاعات و مفاهیمی که در اختیار داریم، بیشتر ترجمه آثار نویسندگان غربی است که به صورت مقاله‌های مختلف و پژوهش‌های موردی توسط پژوهشگران و دانشجویان دانشگاه‌های مختلف صورت گرفته است. پژوهش حاضر به بررسی میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور می‌پردازد.

۱-۱. بیان مسئله

فناوری اطلاعات و ارتباطات، بدون شک تحولات گسترده در تمامی عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی بشریت به دنبال دارد و تأثیر آن بر جوامع بشری به گونه‌ای است که جهان امروز به سرعت در حال تبدیل شدن به جامعه اطلاعاتی می‌باشد؛ جامعه‌ای که در آن دانایی و میزان دسترسی و استفاده مفید از دانش و به طور کل، داشتن سواد اطلاعاتی دارای نقش محوری و تعیین کننده است. بنابراین بقا در چنین جامعه‌ای نیازمند پاره‌ای توانمندی‌ها و قابلیت‌هاست که سواد خاص خود را می‌طلبد (صادقی-نژاد، ۱۳۹۳: ۸۱).

دانشجویان برای این که بتوانند به اطلاعات مورد نیازشان دست یابند، باید ابزارهای جستجو و بازیابی اطلاعات را بشناسند. فقدان سواد اطلاعاتی در نزد دانشجویان منجر به استفاده ناموفق آنان از منابع می‌شود. مهارت‌های سواد اطلاعاتی شاید مهم‌ترین ابزاری باشد که علاوه بر تجهیز دانشجویان به منظور ادامه تحصیل در مقاطع مختلف، به آسانی آنها را به یادگیرندگانی مادام‌العمر بدل می‌کند (شادخوب، ۱۳۸۹: ۱۷).

سواد اطلاعاتی به عنوان مجموعه ای از مهارت ها به منظور شناسایی درست منابع اطلاعاتی، دسترسی به آنها و همچنین توانایی استفاده هدفمند از آنها، وسیله و ابزاری است برای توانمندسازی فردی. افراد به سبب ماهیت کار و ارتباط گسترده منابع اطلاعاتی و تکنولوژی های اطلاعاتی و ارتباطی، نیازمند کسب مهارت های لازم در زمینه سواد اطلاعاتی، به ویژه سواد اطلاعاتی پیشرفته و رشته گراست و این سواد کلید یادگیری مادام العمر است (پریخ، ۱۳۸۶: ۳۳۷).

پژوهش حاضر بر آن است که این توانایی ها و قابلیت ها را در بین دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۶ بررسی کند تا بتواند ضمن بررسی میزان سواد اطلاعات پیشرفته این دانشجویان، عوامل مختلفی را که ممکن است در این روند تأثیر داشته باشند، شناسایی و پیشنهاد دهد و آغازگر اقدامات لازم جهت بهبود این مهارت ها باشد.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

در عرصه انقلاب اطلاعاتی، دانشگاه ها به دلیل نقش مهمی که در پرورش مغزهای خلاق انسان های فردا و سرمایه های آینده کشور دارند، اهمیت ویژه ای یافته اند. چون همواره در عرصه تحول، جوامعی بقای خود را حفظ کرده اند که ضرورت همگام شدن با تغییرات را پذیرفته اند و با توجه به اینکه امروز، بشر در جایی قرار دارد که اطلاعات قدرت است و پذیرش الزامات جامعه اطلاعاتی ضرورت دارد، همگام شدن با فهم و استفاده از اطلاعات یا کسب سواد اطلاعاتی یک الزام محسوب می شود (منصوریان، و نعیم آبادی ۱۳۸۳: ۱۲۸).

در فرایند دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن، فرد نیازمند است بدانند چه اطلاعاتی، در چه زمانی، برای چه هدفی و با چه روشی باید به دست آید و به کار رود. برای پاسخ به این پرسش ها افراد به مهارت هایی مانند تجزیه و تحلیل نیاز اطلاعاتی، شناخت منابع اطلاعاتی، توان جستجوی آنها، ارزیابی و سازماندهی اطلاعات به دست آمده با هدف استفاده مؤثر از آنها نیاز دارند. باسواد اطلاعاتی، علاوه بر اینکه یادگیرنده مادام العمر است، به گیرنده فعال نیز تبدیل می شود که از نظر میزان فعالیت و سودمندی، با فراگیران منفعل دیگر، بسیار تفاوت دارد؛ چرا که مسئولیت یادگیری را خود برعهده می گیرد و خود به طور مستقل به دنبال حل مسائل گام برمی دارد. تأثیر و میزان اهمیت سواد اطلاعاتی در فرایند زندگی اجتماعی، بسته به سطح دانش عمومی، پیشرفت های دانش جهانی و نیازی است که جامعه پژوهشگران و دانشجویان احساس می کنند. چنانچه بپذیریم تک تک افراد جامعه در رشد و سعادت آن نقش اساسی دارند، می توان استدلال کرد برای آنکه هر یک از اعضای جامعه بتواند از اطلاعات در زندگی حرفه ای و شخصی خود بهره مند شود، کسب سواد اطلاعاتی نیاز اساسی برای همه به شمار می

رود. در بیشتر کشورهای پیشرفته تمامی ارگان‌ها، کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و مراکز آموزشی تقویت سواد اطلاعاتی در جامعه تحت پوشش خود را یکی از اهداف خود قرار داده‌اند که این امر در مراکز آموزش عالی بیشتر نهادینه شده است؛ چرا که کسب مهارت‌های سواد اطلاعاتی فرصت‌های دانشجویان برای یادگیری خوداتکایی را دوچندان می‌کند و آنان با استفاده از طیف وسیعی از منابع اطلاعاتی به منظور افزایش دامنه دانش خویش می‌پردازند. دانشگاه‌های هر کشور باید دانشجویان را نه فقط برای کار در یک رشته خاص، بلکه برای یادگیری مادام‌العمر آموزش دهند (فتاحی، ۱۳۸۳: ۱۵۲).

در کشور ما هم در سال‌های اخیر سواد اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفته است. یکی از مؤلفه‌هایی که در برنامه ریزی برای آموزش و فراگیر کردن سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان، بخصوص دانشجویان زبان و ادبیات عربی اهمیت فراوان دارد، سنجش میزان سواد اطلاعاتی این دانشجویان در سراسر کشور است. پژوهش حاضر قصد دارد با شناسایی و سنجش میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور و با ارائه پیشنهادها، لازم، آغازگر راهی باشد که باعث افزایش این مهارت‌ها در بین سایر دانشجویان گردد و نتایج این پژوهش می‌تواند در بهبود برنامه‌های درسی و آموزشی دانشگاه‌ها، مخصوصاً دانشجویان زبان و ادبیات عربی مؤثر باشد و به تحول پژوهش در این رشته منجر شود.

۱-۳. اهداف تحقیق

هدف اصلی بررسی میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ است.

اهداف فرعی عبارتند از:

بررسی و تعیین میزان و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

بررسی رابطه بین جنسیت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

بررسی رابطه بین سن و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

بررسی رابطه بین مهارت‌های زبانی در زبان عربی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

بررسی رابطه بین مقطع تحصیلی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

بررسی رابطه بین تولیدات علمی در رشته زبان عربی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

بررسی رابطه بین میزان استفاده از اینترنت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۹۶-۹۵.

۱-۴. فرضیه‌های تحقیق

میزان و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در حد متوسط است.

بین جنسیت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد.

بین سن و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد.

بین مهارت های زبانی در زبان عربی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد.

بین مقطع تحصیلی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد.

بین تولیدات علمی در رشته زبان عربی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد.

بین میزان استفاده از اینترنت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد. ۶-۱.

۱-۵. پیشینه تحقیق در داخل ایران

موضوع سواد اطلاعاتی در تحقیقات بسیاری مورد توجه قرار گرفته است که نشانگر اهمیت این موضوع در جوامع علمی می باشد و اکثر پژوهش‌ها در رابطه با بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی در محیط های دانشگاهی، آموزشگاهی و تخصصی می باشد که در زیر به برخی از آنها اشاره می شود:

شادخوب (۱۳۸۹) در پایان نامه خود به بررسی رابطه بین تفکر انتقادی و سواد اطلاعاتی دانشجویان رشته های فنی و مهندسی و علوم انسانی دانشگاه تبریز پرداخت. وی در پژوهش خود نشان داد که بین سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود ندارد.

سبحانی شهر (۱۳۹۰) نیز در پایان نامه خود به بررسی مهارت های سواد اطلاعاتی بر خود کارآمدی دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه پیام نور استان خراسان رضوی پرداخته، معتقد است که بین جنسیت و سن؛ با خود کارآمدی حاصل از سواد اطلاعاتی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

محمدی، شاکری و اکبری داریان (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان "سنجش سطح سواد اطلاعاتی مراجعه کنندگان اسناد و کتابخانه ملی ایران بر اساس استانداردهای ACRL" دریافتند که بین جنسیت و سن و سطح سواد اطلاعاتی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

صافی‌نژاد (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان "بررسی میزان سواد اطلاعاتی پزشکان خانواده بر اساس مدل فوجیانگ یانگ" به این نتیجه دست که دانش اطلاعاتی پزشکان خانواده با میانگین ۲/۵۶ در سطحی پایین تر از حد متوسط قرار دارد.

تاجداران، کامران و عاملی (۱۳۹۲) در پژوهشی که در باب نقش کتابداران عمومی شهرستان نیشابور در افزایش سواد اطلاعاتی شهروندان انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که سواد اطلاعاتی جامعه مورد پژوهش در حد نامطلوب است.

عرفان منش و غلامحسین زاده (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع رسانی بر مدارک نمایه شده» به این نتیجه رسیدند که رشد تولیدات علمی در حوزه های مختلف مانند سواد اطلاعاتی اثرگذار هستند.

ملکی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی با هدف بررسی نگرش و عملکرد اساتید و دانشجویان دانشکده دندانپزشکی دانشگاه شهید بهشتی به کامپیوتر و اینترنت در آموزش دندانپزشکی به این نتیجه رسیدند که میزان دستیابی به اینترنت و مفید بودن آن در دانشجویان و استادان در حد مطلوبی است.

پریرخ (۱۳۷۸) در پژوهش خود تحت عنوان "سواد اطلاعاتی: پژوهشی پیرامون چگونگی کسب چگونگی سواد اطلاعاتی" به این نتیجه رسیدند که دانشجویان کارشناسی ارشد به مهارت سواد اطلاعاتی مجهز نیستند.

پیشینه تحقیق در خارج ایران

ووما و هپوورس (۲۰۰۷) پژوهشی را با عنوان "ارزیابی طرح آموزش سواد اطلاعاتی در دانشگاه دارالسلام" انجام دادند که نتایج این مطالعه نماینگر موفقیت در برنامه های سواد اطلاعاتی از طریق اکتساب مهارت های اساسی در فن اوری اطلاعات و ارتباطات توسط فراگیران می باشد.

علی (۲۰۱۰) در پژوهشی به اندازه گیری آمادگی دانشجویان دانشکده گردشگری مصر برای یادگیری الکترونیکی پرداخته است و به این نتیجه رسید دانشجویانی که تجربه و مهارت اساسی کار با اینترنت و تجربه با انجمن های آنلاین را داشته باشند، در محیط یادگیری الکترونیکی موفق تر از دانشجویانی هستند که این تجارب را ندارند.

جمع بندی پیشینه

انقلاب اطلاعاتی و فناوری موجب پدید آمدن دوران جدید عصر اطلاعات و ارتباطات و به تبع آن جامعه اطلاعاتی شده است که فناوری اطلاعاتی و ارتباطی مهم ترین رکن بقا و قوام آن است از این رو آموزش مهارت ها و فن اوری های اطلاعاتی و ارتباطی و چگونگی استفاده از آنها، از ضرورت های حیاتی حضور در این عرصه و در این برهه از زمان محسوب می شود. یادگیری مادام العمر و یادگیری مستقل از جمله کاربردهایی است که در بسیاری از متون برای سواد اطلاعاتی در نظر گرفته شده است. کمیته سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران آمریکا، باسوادان اطلاعاتی را افرادی مستقل به شمار آورده است که آموخته اند چگونه بیاموزند. آنها خود را برای فراگیری مادام العمر آماده کرده اند؛ زیرا همواره قادرند نیازهای اطلاعاتی خود را برای هر کار و هر تصمیم به سادگی شناسایی کنند. بنابراین در چند دهه گذشته، سواد اطلاعاتی تبدیل به موضوعی جهانی شده و اقدامات بسیاری در این راستا در سراسر جهان ثبت گردیده است.

در ایران نیز، نوشته های فارسی در حوزه سواد اطلاعاتی، منتشر شد لیکن، عمده آثار حوزه سواد اطلاعاتی در ایران همچون خود بحث سواد اطلاعاتی، بسیاری از مباحث مرتبط و پژوهش ها، منابع ترجمه می باشد. آن چه در مورد سواد اطلاعاتی اهمیت دارد، آن است که این امر باید در بافت فعالیت های حرفه ای و در فضایی کاربردی انجام شود. بنابراین برای عبور مراکز اطلاع رسانی از حالت سنتی به فرم مدون آن یعنی استفاده از فناوری های نوین اطلاعاتی لازم است گام های اساسی و تعریف شده- ای با برنامه ای مشخص، مدون برداشته شود و به تغییرات سریع فناوری و چالش های فنی، اقتصادی، قانونی و اجتماعی آن در فناوری های نوین اطلاعاتی بیشتر توجه شود.

۱-۶. مبانی نظری

سواد اطلاعاتی: سواد اطلاعاتی به عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها به منظور توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی، دسترسی و همچنین توانایی استفاده‌ی هدفمند از آن‌ها، وسیله و ابزار توانمندی فردی به شمار می‌رود (پریخ، ۱۳۸۷: ۳۳۸). سواد اطلاعاتی عملاً نمره‌ای است که آزمودنی‌ها از پرسشنامه سنجش سطح سواد اطلاعاتی بدست می‌آورند. جنبش سواد اطلاعاتی از «آموزش کتابخانه‌ای»، «آموزش کتابشناختی» و «آموزش کاربر/خواننده» آغاز شده است. تا مدت‌ها تصور می‌شد سواد اطلاعاتی، همان مهارت استفاده از منابع کتابخانه‌ای و بحث‌های مرتبط با آموزش کتابخانه‌ای است؛ در صورتی که سواد کتابخانه‌ای به مفهوم مهارت استفاده از کتابخانه و توانایی بازیابی اطلاعات از میان حجم عظیمی از اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها، به منظور انجام تحقیق و پژوهش نظام‌مند است. سواد اطلاعاتی شامل مهارت‌هایی است که موجب استفاده مؤثر از اطلاعات می‌شود. سواد اطلاعاتی، توانایی بهره‌مندی از اطلاعات در همه اشکال است. اطلاعات، ممکن است از هر منبعی - اعم از رسانه‌های چاپی و یا الکترونیکی - به دست آید و یا حتی منبع کسب اطلاعات، می‌تواند یک فرد باشد.

نفوذ فناوری‌های نوین اطلاعات به ویژه رایانه از دهه ۱۹۸۰ موجب شد از آن به عنوان ابزار مهم سواد اطلاعاتی یاد کنند. این امر موجب مطرح شدن سواد رایانه‌ای و در مواردی در نظر گرفتن مهارت‌های مرتبط با آن به عنوان سواد اطلاعاتی شد. در حالی که سواد رایانه‌ای، سطحی از خبرگی و آشنایی با رایانه است که بیشتر به توانایی استفاده از برنامه‌ها و نرم‌افزارهای کاربردی برای انجام وظایف، اطلاق می‌شود. در مجموع، سواد اطلاعاتی به معنای توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی، جاییابی، ارزیابی و استفاده مؤثر و اخلاقی از اطلاعات است که داشتن مهارت‌های تفکر انتقادی و تحلیلی به عنوان زیربنای سواد اطلاعاتی، نقش اساسی در دستیابی به آن دارد. افراد با سواد اطلاعاتی کسانی هستند که آموخته‌اند چگونه پیام‌زوند (کیخا، بتول؛ تهمتن و محمدی، ۱۳۸۹: ۲۷).

سواد اطلاعاتی مبنای "یادگیری مادام‌العمر" را تشکیل می‌دهد. این نوع از سواد برای همه‌ی رشته‌ها، همه‌ی محیط‌های یادگیری، و همه‌ی سطوح آموزشی مشترک است. سواد اطلاعاتی یادگیرندگان را قادر می‌سازد که بر محتوای اطلاعات تسلط یابند و کند و کاوهای خود را گسترش دهند، خود هدایت‌گری خویش را تقویت کنند و کنترل بیشتری بر یادگیری خویش به دست آورند. (قاسمی، ۱۳۸۵: ۱۱۱).

به زعم بسیاری از افراد، سواد اطلاعاتی به مفهوم برآمدن از عهده فناوری و برخورداری از قابلیت سازگاری با آن است. به نظر می‌رسد که بسیاری چنین نگاه محدودی به سواد اطلاعاتی داشته باشند. این تعریف تقریباً مثل این است که بگوییم با سواد فردی است که می‌تواند بخواند و با سواد اطلاعاتی فردی است که می‌تواند از رایانه استفاده کند. هر دو تعریف یاد شده در خصوص سواد و

سواد اطلاعاتی مفاهیم انتزاعی هستند که سطوح گوناگون و فرایندهای پیچیده ای را شامل می شوند. در مفهوم وسیع تر، سواد اطلاعاتی به توانایی دسترسی و استفاده از طیف متنوعی از منابع اطلاعات اشاره دارد تا یک نیاز اطلاعاتی حل و فصل شود. اما مانند معنای سواد که فراتر از توانایی خواندن و نوشتن است، سواد اطلاعاتی نیز متضمن یافتن، ارزیابی، استفاده، و به تبع آن قرار دادن دانش در چرخه ارتباطات است (نظری، ۱۳۸۴: ۶۸).

تاکنون تعریفهای گوناگونی از سواد اطلاعاتی ارائه شده است، اما فصل مشترک تمام آنها توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی، توانایی دسترسی به آنها، و توانایی استفاده هدفمند از آنها می باشد. بیشتر تعریف های مربوط به سواد اطلاعاتی نیز از سوی انجمن های کتابداری و اطلاع رسانی و شاخه های تخصصی آنها یا کتابدارانی ارائه شده که خود دست اندر کار آموزش آن بوده اند. در تعریف های ارائه شده از سواد اطلاعاتی برخی به عناصر رفتاری و برخی دیگر به عناصر شناختی یا مجموعه ای از این عناصر پرداخته اند.

۱-۷. روش پژوهش

با توجه به این که در این پژوهش از روش های مطالعه ی کتابخانه ای و بررسی متون و روش میدانی مثل پرسشنامه استفاده شده است می توان نوع پژوهش را از نظر هدف کاربردی و بر اساس روش، توصیفی - پیمایشی دانست. جامعه ی آماری تحقیق حاضر کلیه دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد هستند که بر اساس اطلاعات و آمار به دست آمده، حدود ۱۹۰ نفر می باشند. در تحقیق حاضر از روش نمونه گیری خوشه ای بر حسب دانشگاه محل تحصیل بهره جستیم. برای تعیین حجم نمونه از جدول مورگان استفاده کردیم. از تعداد جامعه آماری بر اساس جدول مورگان، ۱۲۴ نفر به عنوان حجم نمونه آماری انتخاب شد.

در این تحقیق از دو روش کتابخانه ای و میدانی برای جمع آوری اطلاعات استفاده شد: در روش کتابخانه ای، از مقالات، نشریات و مجلات معتبر علمی، کتاب ها، پایان نامه های موجود و نیز اینترنت جمع آوری اطلاعات نظری صورت گرفت. در روش میدانی نیز با استفاده از پرسشنامه، اطلاعات از میان جامعه مورد مطالعه اخذ شد. در این پژوهش، گردآوری داده ها با استفاده از پرسشنامه ای محقق ساخته با عنوان «سنجش میزان و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان زبان و ادبیات عربی» صورت گرفت که در این پرسشنامه مشخصات دموگرافیک (جنس، مقطع تحصیلی، مرکز دانشگاهی، مهارت زبانی، میزان استفاده از اینترنت و تولیدات علمی) و نیز سواد اطلاعاتی پیشرفته (پرسشنامه سواد اطلاعاتی) قید شده است و بر اساس استاندارد قابلیت های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی ACRL

برای اندازه‌گیری سواد اطلاعاتی دانشجویان تدوین شده است. داده‌های پرسشنامه‌های تکمیل شده در نرم‌افزار آماری اس‌پی‌اس (SPSS)، وارد و با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و غیره) و آمار استنباطی (از جمله آزمون‌های تی-تک نمونه‌ای، تی با نمونه‌های مستقل، آنالیز واریانس یک طرفه، و آزمون کای دو) تجزیه و تحلیل و فرضیه‌ها آزمون شدند.

این پرسشنامه با مقدمه‌ای برای درخواست از آزمودنی و راهنمایی وی در طرز تکمیل آن آغاز می‌شود. پس از چندین پرسش در باب اطلاعات جمعیت شناختی و زمینه‌ای آزمودنی، بیست سؤال اصلی و محتوایی مطرح می‌شود. هر سؤال حاوی چند گزینه (شامل فقط یک پاسخ درست، یک یا چند پاسخ غلط و یک گزینه «نمی‌دانم») بود. به هر پاسخ درست یک نمره و به هر پاسخ غلط یا انتخاب گزینه «نمی‌دانم» نمره صفر در نظر گرفته می‌شد. بنابراین، حداکثر و حداقل نمره‌ی یک آزمودنی در این پرسشنامه به ترتیب بیست و صفر و حد میانی آن ده ($10 = 2 \div 20$)، در حکم نقطه‌ی میانی یا نمره‌ی متوسط بود. نمرات بیشتر از ۱۴، بین ۷ تا ۱۴، و کمتر از ۷ به ترتیب به منزله‌ی سطح بالا، متوسط و پایین سواد اطلاعاتی پیشرفته‌ی هر آزمودنی به حساب می‌آمد. این پرسشنامه برای تأیید روایی محتوایی آن در اختیار گروهی چهار نفره (متشکل از سه نفر استاد رشته‌ی زبان و ادبیات عربی و یک نفر استاد علم اطلاعات و دانش‌شناسی) قرار گرفت و آنان با اصلاحاتی این پرسشنامه را تأیید کردند. پایایی این پرسشنامه به روش تصنیف با استفاده از آلفای کرونباخ در پیش‌آزمونی ۳۰ نفری از آزمودنی‌ها برابر $a = 0.756$ به دست آمد که در حد قابل قبول (بیش از ۰/۷) قرار داشت.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. یافته‌ها

۲-۱-۱. یافته‌های توصیفی

جدول ۱ توزیع فراوانی و درصد دانشجویان مورد بررسی را برحسب جنسیت آنان نشان می‌دهد. براساس این جدول، از مجموع ۱۲۴ نفر دانشجوی، زنان با تعداد ۱۰۰ نفر (۸۰/۶ درصد) بیشترین و مردان با تعداد ۲۴ نفر (۱۹/۴ درصد) کمترین فراوانی را بر اساس جنسیت داشته‌اند.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد دانشجویان برحسب جنسیت ($n = 124$)

جنسیت	فراوانی	درصد

زن	۱۰۰	۸۰/۶
مرد	۲۴	۱۹/۴
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

براساس جدول ۲ که توزیع فراوانی و درصد دانشجویان مورد بررسی را برحسب مقطع تحصیلی آنان نشان می دهد، دانشجویان مقطع کارشناسی با تعداد ۸۹ نفر (۷۱/۸ درصد) بیشترین و دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد با اعداد ۳۵ نفر (۲۸/۲ درصد) کمترین فراوانی را داشتند.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد دانشجویان برحسب مقطع تحصیلی آنان (n=۱۲۴)

مقطع تحصیلی	فراوانی	درصد
کارشناسی	۸۹	۷۱/۸
کارشناسی ارشد	۳۵	۲۸/۲
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

جدول ۳ فراوانی دانشجویان را برحسب گروه سنی آنان نشان می دهد. طبق این جدول، گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال به تعداد ۹۳ نفر (۷۵ درصد)، گروه سنی بالای ۴۰ سال با تعداد ۷ نفر (۵/۹ درصد) به ترتیب بیشترین و کمترین گروه سنی را داشته اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد گروه سنی دانشجویان (n=۱۲۴)

گروه سنی	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰	۱۳	۱۰/۵
۲۰ - ۳۰	۹۳	۷۵
۳۰ - ۴۰	۱۱	۸/۹
بیشتر از ۴۰	۷	۵/۶
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

سطح مهارت دانشجویان در زبان عربی

جدول ۴ فراوانی دانشجویان را برحسب مهارت زبانی آنان در عربی نشان می‌دهد. همان‌طور که این جدول نشان می‌دهد، مهارت بیشتر دانشجویان در زبان عربی در حد متوسط قرار دارد. (۸۷ نفر و به میزان ۷۰/۲ درصد).

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد دانشجویان برحسب مهارت در زبان عربی (n=۱۲۴)

سطح مهارت زبانی	فراوانی	درصد
کم	۱۲	۹/۶
متوسط	۸۷	۷۰/۲
زیاد	۲۵	۲۰/۲
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

. سطح مهارت دانشجویان در استفاده از اینترنت

جدول ۵ سطح مهارت دانشجویان مورد نظر را در کاربرد اینترنت نشان می‌دهد. بر این اساس، بیشتر دانشجویان (تعداد ۸۹ نفر و به میزان ۷۱/۸ درصد) دارای مهارت متوسط در استفاده از اینترنت هستند.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد دانشجویان برحسب سطح استفاده از اینترنت (n=۱۲۴)

سطح مهارت در اینترنت	فراوانی	درصد
کم	۱۹	۱۵/۳
متوسط	۸۹	۷۱/۸
زیاد	۱۶	۱۲/۹
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

. تولیدات علمی (تعداد کتاب و مقاله، تالیف و ترجمه) دانشجویان

بر اساس اطلاعات بدست آمده از جدول ۶، بیشتر دانشجویان به تعداد ۱۰۶ نفر (۸۵/۴ درصد) هیچ تولید علمی نداشته‌اند و تنها ۱۸ نفر (۱۴/۶) دارای تولیدات علمی بودند.

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصد تولیدات علمی دانشجویان (n=۱۲۴)

تولید علمی	فراوانی	درصد
ندارد	۱۰۶	۸۵/۴
دارد	۱۸	۱۴/۶
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

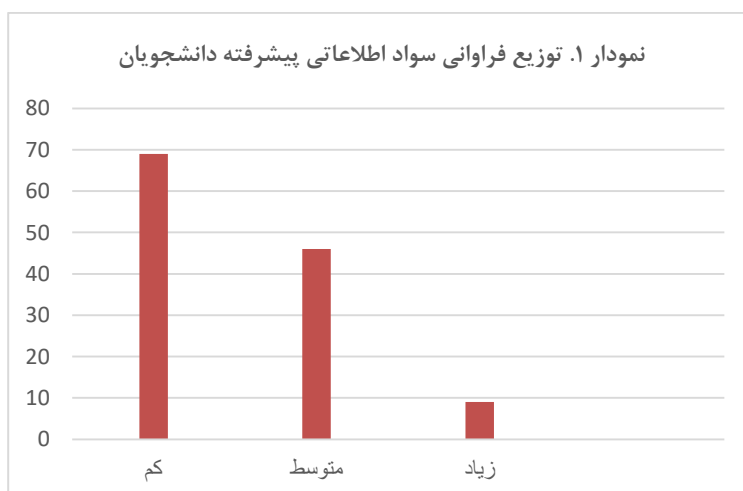
سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان

طبق داده های جدول ۷، بیشتر دانشجویان با تعداد ۶۹ نفر و به میزان ۵۵/۶ درصد دارای سطح پایین در سواد اطلاعاتی بوده اند و تنها ۹ نفر (۷/۳ درصد) سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته بالایی داشته اند.

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصد دانشجویان برحسب سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته (n=۱۲۴)

سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته	فراوانی	درصد
کم	۶۹	۵۵/۶
متوسط	۴۶	۳۷/۱
زیاد	۹	۷/۳
مجموع	۱۲۴	۱۰۰

نمودار ۱. توزیع فراوانی سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته را در میان این دانشجویان نشان می دهد.

۲-۲. آزمون فرضیه‌ها

۱-۲-۲. فرضیه اول

برای آزمون فرضیه اول (میزان و سطح سواد اطلاعاتی پیرفته ی دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور در حد متوسط است)، با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای و مقایسه ی میانگین نمرات آزمودنی ها ($5/38$) با میانگین فرضی (نمره ی متوسط = 10) براساس نتایج جدول ۸ معلوم شد تفاوت این دو میانگین معنادار است ($p < .01$ ، $t(df = 123) = -11.731$) و این به معنای رد این فرضیه است و علامت منفی آماره ی تی دال بر آن است که دانشجویان زبان و ادبیات عربی کشور میزان سواد اطلاعاتی پایین تر از حد متوسط (با اختلاف حدود $4/62$ نمره از نمره متوسط) دارند.

جدول ۸. نتایج آزمون تی تک نمونه ای برای بررسی میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان (تعداد = 124)

متغیر	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره ی تی
میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته	۵/۳۸	۳/۰۲	*۰/۰۰۰	۱۲۳	-۱۱/۷۳۱

*سطح معناداری کمتر از $0/01$ ($p < .01$)

۲-۲-۲. فرضیه دوم

برای آزمون فرضیه ی دوم (بین جنسیت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه ی معناداری وجود دارد) از آزمون تی مستقل طبق نتایج مندرج در جدول ۹ استفاده شد. ($p > .01$ ، $t(n1=100, n2=44, df=123) = 1.604$)؛ طبق این آزمون، میزان سواد اطلاعاتی آزمودنی ها برحسب جنسیت آنان متفاوت نیست؛ بنابراین، فرضیه ی فوق تأیید نمی شود و میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان زن با میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان مرد نسبتاً یکسان است (دارای اختلاف جزئی $0/64$ نمره).

جدول ۹. نتایج آزمون تی با نمونه های مستقل برای بررسی تفاوت میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان براساس جنسیت آنان (تعداد = 124)

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t آماره	درجه آزادی	سطح معناداری
زن	۱۰۰	۵/۱۹	۲/۳۹	۱/۶۰۴	۱۲۲	۰/۶۷
مرد	۲۴	۵/۴۳	۳/۰۲			

۲-۳-۳. فرضیه سوم

طبق نتایج حاصل از آزمون آنووا برای آزمون فرضیه ی سوم که در جدول ۱۰ مندرج است، (این که بین گروه سنی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه‌ی معنا داری وجود دارد)، این فرضیه تأیید نمی شود. ($p > .01$. $F(3, 121) = 3.428$)

جدول ۱۰. نتایج آزمون آنالیز واریانس یک طرفه برای تعیین معناداری تفاوت میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ی آزمودنی ها برحسب گروه های سنی آنان

سطح معناداری	آماره F	مربع میانگین	درجه ازادی	مجموع مربعات	منبع متغیر	سواد اطلاعاتی پیشرفته عامل
۰/۱۱	۳/۴۲۸	۲۲۲/۷۳	۳	۲۲۸/۱۸	بین گروهی	گروه سنی (برحسب سال)
		۱۰/۴۰	۱۲۱	۳۹۱/۳۰	درون گروهی	
			۱۲۴	۶۱۹/۴۸	کل	

۲-۲-۴. فرضیه چهارم

در آزمون فرضیه چهارم (این که بین مهارت های زبانی در زبان عربی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه ی معناداری وجود دارد)، نتایج آزمون آنووا (جدول ۱۱) نشان از تأیید شدن این فرضیه داشت ($P > .01$, $F(2, 121) = 80.509$) .

جدول ۱۱. نتایج آزمون آنالیز واریانس یک طرفه برای تعیین معناداری تفاوت میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته آزمودنی ها برحسب مهارت آنان در زبان عربی

سطح معناداری	آماره F	مربع میانگین	درجه ازادی	مجموع مربعات	منبع متغیر	سواد اطلاعاتی پیشرفته عامل
*۰/۰۰۱	۸۰/۵۰۹	۷۰۶/۰۲	۲	۱۴۱۲/۰۳	بین گروهی	گروه سنی (برحسب سال)
		۸/۶۶	۳۸۹	۳۳۶۹/۰۳	درون گروهی	
			۳۹۱	۴۷۸۱/۰۶	کل	

*معناداری در سطح $(P < .01)$

در ادامه، برای مشخص شدن این که دانشجویان کدام سطح مهارت زبانی از نظر میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته با هم تفاوت دارند، از آزمون تعقیبی برنامه ریزی نشده دونکن استفاده شد. طبق نتایج مندرج در جدول ۱۲، دانشجویان هر سه سطح مهارت زبانی از این نظر تفاوت معناداری با هم دارند.

به دیگر سخن، تفاوت نمرات سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان هر سه سطح مهارت زبانی در مقایسه با همدیگر قابل توجه است.

جدول ۱۲. نتایج آزمون تعقیبی دوگن برای تعیین تفاوت دو به دوی میانگین های نمرات سواد اطلاعاتی پیشرفته ی آزمودنی ها براساس سطح مهارت زبانی آنان

سطح مهارت زبانی	تعداد	زیرگروه		
		برای آلفا برابر ۰/۰۵	۱	۲
کم	۱۲			
متوسط	۸۷			
زیاد	۲۵			
سطح معناداری		۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰

۲-۲-۵. فرضیه پنجم

برای آزمون فرضیه پنجم (این که بین مقطع تحصیلی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه ی معنا داری وجود دارد)، از آزمون ناپارامتریک مان - ویتنی استفاده شد؛ چرا که توزیع نمرات بر مقطع تحصیلی توزیع طبیعی نداشت. طبق نتایج این آزمون در جدول ۱۳، میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته ی دانشجویان مقطع کارشناسی (با میانگین نمرات = ۵/۶۰) در مقایسه با این میزان در دانشجویان کارشناسی ارشد (با میانگین نمرات = ۸/۵۹) به طرز معنا داری بیشتر است ($P < .۰۵$, $U(n1=۳۵, n2=۸۹) = ۶۰۴۸.۰۰$)؛ البته با توجه به اختلاف این دو میانگین (یعنی اختلاف حدود ۲/۹۹ نمره ای) این تفاوت با وجود معنادار بودن، چندان قابل توجه نیست.

جدول ۱۳. نتایج آزمون مان - ویتنی برای بررسی تفاوت میانگین نمرات آزمودنی ها در سواد اطلاعاتی پیشرفته برحسب مقطع تحصیلی آنان (تعداد = ۱۲۴)

سال تحصیل	تعداد	میانگین نمرات	میانگین رتبه	آماره U	آماره F	سطح معناداری
کارشناسی	۸۹	۵/۶۰	۱۱۳/۶۹	۶۰۴۸/۰۰	۲/۰۳۷	۰/۰۴۷***
کارشناسی ارشد	۳۵	۸/۵۹	۱۳۲/۵۴			

۲-۲-۶. فرضیه ششم

برای آزمون فرضیه ی ششم (اینکه بین تولیدات علمی در رشته زبان عربی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه ی معناداری وجود دارد)، از آزمون کای دو استفاده شد ($p > ۰/۰۱$, $\chi^2 = ۳۹.۵۴$) طبق نتایج جدول ۱۴ این فرضیه تأیید شد.

جدول ۱۴. نتایج آزمون کای دو برای بررسی رابطه بین تولیدات علمی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته (تعداد = ۱۲۴)

ضریب همبستگی	درجه آزادی	کای دو	تولیدات علمی		سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته
			ندارد	دارد	
۰/۲۰۲	۲	۳۹/۵۴	۶۲	۷	کم
			۴۱	۵	متوسط
			۳	۶	زیاد

۲-۲-۷. فرضیه هفتم

طبق نتایج حاصل از آزمون کای دو برای آزمون فرضیه ی هفتم که در جدول ۱۵ نتایج آن مندرج است (این که بین میزان استفاده از اینترنت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه ی معناداری وجود دارد)، این فرضیه تأیید میشود ($p > ۱/۰۱$, $\chi^2 = ۹۳.۶$).

جدول ۱۵. نتایج آزمون کای دو برای بررسی رابطه ی سطح مهارت در اینترنت و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته (تعداد = ۱۲۴)

ضریب همبستگی	درجه آزادی	کای دو	سطح مهارت در اینترنت			سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته
			کم	متوسط	زیاد	
۰/۳۰۴	۲	۹۳/۶	۴۹	۱۸	۲	کم
			۴۰	۴	۲	متوسط
			۱	۳	۵	زیاد

۳- بحث و نتیجه گیری

پس از تجزیه و تحلیل آزمون فرضیه ها مشخص شد که:

الف) دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور میزان سواد اطلاعاتی پایین‌تر از حد متوسط دارند. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های که صافی‌نژاد (۱۳۹۳) و همچنین تاجداران، کامران و عاملی (۱۳۹۱) انجام دادند همسو می‌باشد. این پژوهشگران هم به این نتیجه رسیدند که سواد اطلاعاتی جامعه مورد پژوهش پایین‌تر از حد متوسط و نامطلوب می‌باشد.

ب) تفاوت چندانی بین سواد اطلاعاتی پیشرفته‌ی زن و مرد وجود ندارد بنابراین، فرضیه دوم تأیید نمی‌شود و میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زن با میزان سواد اطلاعاتی پیشرفته‌ی دانشجویان مرد نسبتاً یکسان است. شاد خوب (۱۳۸۹) هم در پژوهش خود نشان داد که بین سواد اطلاعاتی دانشجویان از نظر جنسیت تفاوت معناداری وجود ندارد. از طرفی این نتیجه با نظر مایی (۲۰۰۵) که معتقد است که پژوهش مقوله‌ای ادراکی می‌باشد و دانشجو موقعی به اطلاعات دست می‌یابد که از مهارت سواد اطلاعاتی برخوردار باشد و ارتباطی با جنسیت ندارد. همچنین این نتیجه با نتایج سبحانی شهر (۱۳۹۰)، محمدی، شاکری و اکبری داریان (۱۳۹۱) و کیخا، تهمتن و محمدی (۱۳۸۹) همسو است.

ج) تفاوت معناداری بین گروه‌های سنی و سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور وجود ندارد. سبحانی شهر (۱۳۹۰) نیز در پایان نامه خود به بررسی مهارت‌های سواد اطلاعاتی بر خود کارآمدی دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه پیام نور استان خراسان رضوی پرداخته، معتقد است که بین جنسیت و سن، با خودکارآمدی حاصل از سواد اطلاعاتی رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین محمدی، شاکری و اکبری داریان (۱۳۹۱) نیز دریافتند که بین جنسیت و سن و سطح سواد اطلاعاتی رابطه معناداری وجود ندارد.

د) هرچه مهارت زبانی دانشجویان دانشگاه پیام نور کشور در زبان عربی بیشتر و بالاتر باشد سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته بالاتری دارند.

ه) داشتن سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته ارتباطی با مقطع تحصیلی دانشجویان ندارد. یعنی دانشجویان کارشناسی ارشد سواد اطلاعاتی بالاتری از دانشجویان کارشناسی ندارند. پریخ (۱۳۷۸) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسید که دانشجویان کارشناسی ارشد به مهارت سواد اطلاعاتی مجهز نیستند.

و) دانشجویانی که دارای تولیدات علمی مانند کتاب و مقاله، تالیف و ترجمه هستند، در مقایسه با سایر دانشجویان از سطح سواد اطلاعاتی پیشرفته بالاتری برخوردارند. این نتیجه با پژوهش‌های عرفان منش و غلامحسین زاده (۱۳۹۱) همسو می‌باشد؛ زیرا آنان نیز به این نتیجه رسیدند که رشد تولیدات علمی در حوزه‌های مختلف مانند سواد اطلاعاتی اثرگذار است.

ز) نتیجه پژوهش این فرضیه را که بین استفاده از اینترنت و سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور کشور رابطه معناداری وجود دارد را تایید می کند. بنابراین دانشجویانی که برای دستیابی و دستبندی اطلاعات مورد نیاز خود از اینترنت استفاده می کنند و مهارت آن ها در کار با رایانه و اینترنت زیاد است، سطح سواد اطلاعاتی بیشتری دارند. این نتیجه با نتایج ملکی و همکاران (۲۰۱۱) که در پژوهشی با هدف بررسی نگرش و عملکرد اساتید و دانشجویان دانشکده دندانپزشکی دانشگاه شهید بهشتی نسبت به کامپیوتر و اینترنت انجام دادند و همچنین با پژوهش های وما و هپ مورس (۲۰۰۷) با عنوان "ارزیابی طرح آموزش سواد اطلاعاتی در دانشگاه دارالسلام" و از طرفی با نتایج علی (۲۰۱۰) که در پژوهشی که به اندازه گیری آمادگی دانشجویان دانشکده گردشگری مصر برای یادگیری الکترونیکی پرداخته است، همخوانی ندارد.

منابع

- پریخ، مهری (۱۳۷۸). «سواد اطلاعاتی: پژوهشی پیرامون چگونگی کسب سواد اطلاعاتی». مجله تخصصی زبان و ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد (دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد)، ۳۲ (۲-۱)، پی در پی ۱۲۴-۱۲۵، صص ۳۱۷-۳۳۴.
- تاجداران، منصور، کربلاآقایی کامران، معصومه، و عاملی، سبیکه (۱۳۹۲). «نقش کتابخانه های عمومی شهرستان نیشابور در افزایش سواد اطلاعاتی شهروندان». دانش شناسی (علوم کتابداری و اطلاع رسانی و فناوری اطلاعات)، ۶(۲۰)، صص ۳۹-۵۴.
- سبحانی شهر، احسان (۱۳۹۰). بررسی تأثیر مهارتهای سواد اطلاعاتی بر خودکارآمدی دانشجویان علوم پزشکی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور مشهد.
- شادخوب، مریم، (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین تفکر انتقادی و سواد اطلاعاتی دانشجویان رشته های فنی مهندسی و علوم انسانی دانشگاه تبریز در سال تحصیلی ۸۹-۸۸. پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد. دانشگاه تبریز.
- صادقی نژاد، بلقیس (۱۳۹۳). بررسی میزان سواد اطلاعاتی پزشکان خانواده بر اساس مدل فوجیانگ یانگ. پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، مرکز پیام نور تهران، دانشکده مدیریت و حسابداری.
- عرفان منش، محمد امین؛ غلامحسین زاده، زهره (۱۳۹۲). «مطالعه تولیدات علمی جهانی و اطلاع رسانی بر اساس مدارک نمایه شده». فصلنامه دانش شناسی، سال ششم، شماره ۲۰، صص: ۹۶-۸۱.

فتاحی، رحمت الله (۱۳۸۳). «سواد اطلاعاتی و بهسازی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران: ضرورت ادغام سواد اطلاعاتی در فرایند پژوهش و تولید دانش» مجموعه مقالات همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، ص: ۱۵۲ - ۱۳۵. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

قاسمی، علی حسین (۱۳۸۵). «استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی». فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، دوره ۲، شماره ۴. صص؟

کیخا، بتول؛ تهمتن، ایمان؛ محمدی، محمد حسین (۱۳۸۹). «بررسی سواد اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی زابل». فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی زابل، دوره ۲، شماره ۳، صص ۲۰-۳۳.

محمدی، فرناز، شاکری، صدیقه، و اکبری داریان، سعیده. (۱۳۹۱). «سنجش سطح سواد اطلاعاتی مراجعه کنندگان سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران بر اساس استانداردهای ACRL». نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی، ۱(۲ (پیاپی ۲))، صص ۸۵-۹۶.

ملکی، زیبا، گودرزی، مرجان، محتشمی، لیلا، و فقیهی، بنفشه (۱۳۸۹). «بررسی نگرش و عملکرد اساتید و دانشجویان دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی نسبت به کاربرد کامپیوتر و اینترنت در آموزش دندانپزشکی در سال ۸۵-۱۳۸۴». مجله دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۲۸(۱)، صص ۴۰-۴۶.

منصوریان، یزدان؛ نعیم آبادی، محمد (۱۳۸۳). نقش وب سایت کتابخانه‌ها در ارتقای سواد اطلاعاتی در آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

نظری، مریم (۱۳۸۴). سواد اطلاعاتی. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

منابع لاتین

Ali, I. E. H. (2010). "Measuring Students e-Readiness for e-Learning at Egyptian Faculties of Tourism and Hotels". In Conference **proceedings of "eLearning and Software for Education"** (eLSE) (Vol. 6, No. 01, pp. 145-154). Carol I National Defence University Publishing House.

American Library Association. (2000). **Information literacy competency standards for higher education**. <https://repository.arizona.edu/handle/10150/105645>

Wema, E. & Hepworth, M. (2007). “An evaluation of an information literacy training initiative at the University of Dar es Salaam”. **Journal of information literacy**, 1(1), pp. 1-12.

دراسة مستوى الوعي المعلوماتي المتقدم لطلاب اللغة العربية وآدابها بجامعة بيام نور

حيدر مختاري^١، بهرام دهقان^٢، اسماعيل تيموري^٣، محمد مهدي روشن^٤

^١ أستاذ مشارك قسم علم المعلومات ونظرية المعرفة، جامعة بيام نور، طهران، إيران.

^٢ أستاذ مساعد قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة الإسلامية الحرة، كهنوج، إيران.

^٣ ماجستير قسم علم المعلومات ونظرية المعرفة، جامعة بيام نور، طهران، إيران.

^٤ أستاذ مساعد قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة بيام نور، طهران، إيران.

الملخص

معلومات المقالة

تهدف هذه الدراسة إلى دراسة مستوى الوعي المعلوماتي المتقدم لطلاب اللغة العربية وآدابها بجامعة بيام نور. إن الدراسة تنتهج المنهج الوظيفي وهي على ضوء المنهج الوصفي-المسحي. وإن المجتمع الإحصائي في هذه الدراسة فهو يشمل على طلاب فرع اللغة العربية وآدابها بجامعة بيام نور. وقد وقع الاختيار على ١٢٤ طالب كعينة للبحث من مجموع ١٩٠ طالباً وذلك على أساس جدول "كرجسي ومورغان". أما جمع المعلومات فقد تمّ من خلال الاستمارة التي تحمل عنوان "تقييم مستوى الوعي المعلوماتي المتقدم لطلاب اللغة العربية وآدابها". ومن خلال النتائج تبين لنا بأن مستوى الوعي المعلوماتي المتقدم لهذه الفئة من الطلاب أظهر معدلاً أقل من الحدّ المتوسط. ومن بين الفرضيات السبع في هذه الدراسة، نرى هناك علاقة دلالية في ثلاث منها؛ أي بين المهارة اللغوية بالنسبة إلى اللغة العربية، الانتاجات العلمية ومستوى الاعتماد على الانترنت بمستوى الوعي المعلوماتي المتقدم للطلاب.

نوع المادة:

مقالة محكمة

تاريخ الوصول:

١٤٤٥/١١/٠٨

تاريخ القبول:

١٤٤٦/٠١/١٨

الكلمات المفتاحية: الوعي المعلوماتي المتقدم، اللغة العربية وآدابها، الطلاب، جامعة بيام نور.

الاقتباس: مختاري، ح. تيموري، ا. روشن، م.م. (١٤٤٦). دراسة مستوى الوعي المعلوماتي المتقدم لطلاب اللغة العربية وآدابها بجامعة

Doi: 10.22034/JISALL.2024.202884

بيام نور، مقالة محكمة، السنة ١، العدد ١، صص ٧٣-٩٨.

حقوق التأليف والنشر © المؤلفون.

الناشر: جامعة زابل.

Investigating the Level of Advanced Information Literacy for Arabic Language and Literature Students of Payam Noor University

Heydar Mokhtari, Associate Professor, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Bahram Dehghan, Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Islamic Azad University, Kahnooj, Iran.

Esmail Teymouri, Master's degree, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Mohammadmahdi Roushan (corresponding author): Assistant Professor, Department of Information Science and Epistemology, Payam Noor University, Tehran, Iran. E-mail: Mmroshan1064@gmail.com

Introduction

The ever-increasing expansion of science and knowledge has made man face an environment that provides him with a large amount of information. In order to be able to live in sync with the expansion of this information, today's human needs abilities that go beyond tools such as reading, writing and calculating. This ability and capabilities allow him to classify and evaluate this extensive knowledge and to choose what he needs purposefully, which is called "information literacy". The American Library Association has defined information literacy as follows: a set of abilities and capabilities that require people to know when they need information and to have the ability to locate and use the required information effectively. (American Library Association, 2000). The main goal is to investigate the level of advanced information literacy of Arabic language and literature students of Payam Noor University in the academic year of 2015-2016.

Methodology

Due to the fact that in this research, the methods of library study and review of texts and field methods such as questionnaires were used, the type of research can be considered applied in terms of purpose and descriptive-survey based on the method. The statistical population of this research is all the students of Arabic language and literature of Payam Noor University of the country in undergraduate and graduate level, which are about 190 people based on the information and statistics obtained. In this research, we used the cluster sampling method according to the university under study. We used Morgan's table to determine the sample size. Based on Morgan's table, 124 people were selected as the statistical sample size. In this research, two library and field methods were used to collect data.

Results and Discussion

A) Students of Arabic language and literature of Payam Noor University have a lower level of information literacy than the average. This result is consistent with the results of the research conducted by Safi Nejad (2013)

and Tajdaran, Kamran and Ameli (2011). These researchers came to the conclusion that the information literacy of the researched society is below average and undesirable.

b) There is not much difference between the advanced information literacy of men and women, therefore, the second hypothesis is not confirmed and the level of advanced information literacy of female students is relatively the same as the level of advanced information literacy of male students. Shad Khob (2009) also showed in his research that there is no significant difference between the information literacy of students in terms of gender. c) There is no significant difference between the age groups and advanced information literacy level of Arabic language and literature students of Payam Noor University. In his thesis, Sobhani Shahr (2013) also examined information literacy skills regarding the efficacy of medical students of Payam Noor University, Razavi Khorasan Province, and believes that there is no significant relationship between gender and age with self-efficacy resulting from information literacy.

d) The higher the language skills of Payam Noor University students in Arabic, the higher the level of advanced information literacy.

Conclusion

Students of Arabic language and literature of Payam Noor University have a lower level of information literacy than the average.

There is not much difference between the advanced information literacy of men and women, therefore, the second hypothesis is not confirmed and the level of advanced information literacy of female students is relatively the same as the level of advanced information literacy of male students.

There is no significant difference between the age groups and advanced information literacy level of Arabic language and literature students of Payam Noor University

The higher the language skills of the students of Payam Noor University in Arabic, the higher the level of advanced information literacy

The higher the language skills of Payam Noor University students in Arabic, the higher the level of advanced information literacy.

The higher the language skills of Payam Noor University students in Arabic, the higher the level of advanced information literacy.

References

Erfanmanesh, M. A., & Gholamhosseinzadeh, Z. (2013). A study of global scientific productions and information dissemination based on indexed documents. *Danesh Shenasi Quarterly*, 6(20), 81-96. {In Persian}

- Fattahi, R. (2004). Information literacy and improving researchers' information-seeking behavior: The necessity of integrating information literacy into the research and knowledge production process. *Proceedings of the Conference on User Education and Development of Information Literacy in Libraries and Information Centers* (pp. 135–152). Astan Quds Razavi Library, Museum, and Documentation Center. {In Persian}
- Ghasemi, A. H. (2006). Information literacy competency standards for higher education. *Information Sciences and Technology Quarterly*, 2(4), [pages unknown]. {In Persian}
- Maleki, Z., Goodarzi, M., Mohtashami, L., & Faghihi, B. (2010). Attitudes and practices of faculty and dental students at Shahid Beheshti University of Medical Sciences regarding the use of computers and the internet in dental education (2005–2006). *Journal of the Dental School of Shahid Beheshti University of Medical Sciences*, 28(1), 40–46. {In Persian}
- Mansourian, Y., & Naeimabadi, M. (2004). The role of library websites in promoting information literacy in user education and the development of information literacy in libraries and information centers. Astan Quds Razavi Library, Museum, and Documentation Center. {In Persian}
- PariaKh, M. (1999). Information literacy: A study on how to acquire information literacy. *Specialized Journal of Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Mashhad (Faculty of Literature and Humanities (Mashhad))*, 32(1-2), 317–334. {In Persian}
- Sadeghinejad, B. (2014). Assessing the information literacy of family physicians based on the Fujian Yang model. *Master's thesis, Payame Noor University, Tehran Center, Faculty of Management and Accounting*. {In Persian}
- Sobhani Shahr, E. (2011). Investigating the impact of information literacy skills on the self-efficacy of medical students. *Master's thesis, Payame Noor University of Mashhad*. {In Persian}
- Shadkhob, M. (2010). Investigating the relationship between critical thinking and information literacy among engineering and humanities students at the University of Tabriz in the academic year 2009–2010. *Master's thesis, University of Tabriz*. {In Persian}
- Tajdaran, M., Karbala Aghaei Kamran, M., & Ameli, S. (2013). The role of public libraries in Nishapur in enhancing citizens' information literacy. *Danesh Shenasi (Library and Information Sciences and Information Technology)*, 6(20), 39–54. SID. {In Persian}